

scientiam, propitiatio pro peccatis, non solum nostris, sed etiam totius mundi.

Nulla autem est promissio generalis, quæ testetur, Christi mortem in omnibus sortiri suum effectum, absque ulla conditione ex parte ipsorum, sed omnes conditionales sunt, quod attinet ad efficaciam, cum fidem, et Sacramenta requirant. Legant adversarii nobis ex libro Dei talem aliquam generalem promissionem, et tunc suo jure poterunt eam sibi ratione pronominum applicare.

Quid? quod ipsi quoque inficari non possunt, exigi saltem conditionem fidei. Non enim admittunt, per Christi mortem promissam esse indulgentiam omnibus hominibus, etiamsi in Christum credere nolint. Cum igitur non sit facta promissio remissionis peccatorum, ipsi etiam adversariis confidentibus, sine conditione fidei, quomodo possunt absolute credere, sibi remissa esse peccata, cum ex nullo verbo Dei didicerint, se habere fidem, qualis requiritur ad remissionem illam obtinendam?

At (inquiunt) nonne S. Joannes in I epist. cap. v. absolute, et sine conditione dicit: *Hæc scribo vobis, qui creditis in filium Dei, ut sciatis, quia vitam habetis æternam* (1)? Oportet igitur absolute credere, nos habere vitam æternam: alioqui, ut ibidem idem Joannes ait: *Mendacem facimus Deum.*

Respondeo: S. Joannes verissime dicit, omnes qui credunt, videlicet sicut oportet, habere vitam æternam, nimirum in spe. Nam spe salvi facti sumus, Roman. viii. Cæterum non dicit, omnes qui arbitrantur se credere sicut oportet, re vera credere sicut oportet. Itaque ait quidem, *Hæc scribo vobis, qui creditis, ut sciatis, quia vitam habetis æternam*; sed non ait, *Hæc scribo vobis, ut sciatis, vos habere fidem, qualis requiritur.*

Sententia igitur Apostoli conditionalis est; scribit enim iis, qui credunt, ut sciant, se habere vitam æternam, si re vera (sicut oportet) credant, hoc est, si fidem habeant, quæ per dilectionem operatur.

CAPUT XII.

Proponitur secunda quæstio, an fides sola justificet.

Sequitur nunc altera quæstio, an fides sola justificet. Quo loco illud est initio obser-

(1) I Joan. V, 13.

vandum, quæstionem istam disputari posse dispositionibus ad justitiam, an fides videlicet per modum dispositionis sola justificet. Item de ipsa formali justificatione, an, ut homo sit formaliter justus, requiratur obedientia legis saltem in habitu, an vero sufficiat fides apprehendens Christi justitiam. Denique de consequentibus justitiam, nimirum utrum ad justitiam retinendam et conservandam requirantur opera bona, an fides sola sufficiat. Cæterum hoc loco primam tantum quæstionem suscepimus explicandam. Nam de aliis duabus in sequentibus libris disserendum erit. Quare nemo mirari debet, si multa hoc loco prætermittimus, quæ alii scriptores de sola fide justificante, vel potius de fide non sola justificante, disputant.

Porro hæretici hujus temporis una in re conveniunt inter se, et dissentiunt a Catholicis; in aliis tribus dissentiunt etiam inter se. Conveniunt, fidem solam justificare, hoc est nulla re alia justificationem acquiri, vel ut ipsi loquuntur, apprehendi, nisi fide.

Dissentiunt autem primo de modo, quo fides justificat. Nam Lutherus sensisse videtur, fidem esse veram causam justificationis. Sic enim scribit in ii. cap. ad Galat. *Fides est formalis justitia, propter quam homo justificatur, non propter charitatem.* Ubi non solum vox illa, « formalis », significat veram causam; sed etiam antithesis, qua fidem opponit charitati. Nam cum negat, nos justificari propter charitatem, certe negat, charitatem esse causam justificationis: igitur cum asserit propter fidem nos justificari, asserit fidem esse causam justificationis.

Eandem sententiam in Colloquio Altemburgensi, tribuunt Illyriciani Wittembergensibus, affirmantes a Georgio majore, dictum esse, fidem esse causam, cur detur justificatio. Alii tamen plurimi, ac fere omnes hoc tempore docent, fidem non justificare, per modum causæ formalis, aut efficientis physicæ vel meritoria, quasi aut ipsa sit justitia, vel initium justitiæ, aut ejus intuitu, sive respectu Deus nos justificet, sed solum relative, quia respicit, ac recipit oblatam indulgentiam.

Itaque sensum hujus propositionis: Homo fide justificatur, hunc esse volunt. Homo justificatur per gratiam Dei, non imputantis peccata, quam gratiam fides credendo reci-

pit. Explicant sententiam suam exemplo manus, qua pauper eleemosynam a divite recipit. Nam manus illa recipiens eleemosynam, non est ipsa eleemosyna, neque est causa efficiens eleemosynæ, neque propter ipsam, quasi sua pulchritudine id mereatur, datur eleemosyna, sed solum relative concurrat ad eleemosynam obtinendam, quoniam dare et accipere, sunt relativa, neque enim dari potest eleemosyna, nisi ab aliquo recipiatur. Ita explicant modum, quo fides justificat, Philippus in locis communibus, titulo de bonis operibus, in dilutione argumentorum. Et Kemnitius, in Examine Concilii Tridentini sess. 6. Et Joannes Calvinus, in Antidoto Concilii, ad Canon. 11. sess. 6. Item in Colloquio Altemburgensi, non solum Illyriciani, sive Saxonici, sed etiam Wittembergenses Electorales convenerunt in eo, quod fides non sit dicenda causa, sed merum organum justificationis, et verba Georgii Majoris sibi objecta, non tam defenderunt, quam excusarunt. Ex quo intelligimus Lutheranos, qui se jactant omnia tribuere soli fidei, re vera nihil omnino ei tribuere, sed eam plane contemnere, ac nihili facere.

Secundo, dissentiunt de actibus aliarum virtutum, sive operum, ut spei, dilectionis, poenitentia et similibus, an videlicet requirantur ad justificationem aliquo modo. Nam etsi conveniant in eo, quod isti actus non sint causa justificationis, neque dicantur justificare, tamen aliqui existimant, requiri eorum præsentiam, vel ut signa veræ fidei, vel aliis de causis. Ita docent Wittembergenses, in Colloquio Altemburgensi, idem etiam docet Philippus, in locis communibus, paulo ante citatis. « Clara, inquit Philippus, docemus, oportere in homine existere notitiam articulorum, item contritionem, bonum propositum, inchoari dilectionem. De his dimicant adversarii, quæ tamen fatemur ipsi, in homine oportere existere. Sed addimus oportere accedere fidem, id est, fiduciam misericordiæ, quod propter filium Dei habeamus remissionem peccatorum, non propter has nostras virtutes ».

Calvinus item in Antidoto Concilii, ad artic. 11. sess. 6. docet, fidem solam justificare, sed eam fidem non esse solam, quo modo solis calor solus accendit, quamvis non sit solus, sed cum splendore conjunctus. Similia habet Kemnitius loco notato.

Contra autem Illyriciani, sive Saxonici, hoc est, rigidi Lutherani in eodem Altem-

burgensi Colloquio contendunt, ita solam fidem justificare, ut illud solam, non solum meritum, sed etiam præsentiam aliarum virtutum excludat. Et hanc fuisse volunt Lutheri sententiam. Et sane Lutherus in c. ii. ad Galat. ita loquitur: « Fides sine et ante charitatem justificat ». Et in disputatione: Utrum opera faciant ad justificationem, an non, tom. 1. operum suorum, sic ait, in 3. propositione: « Fides, nisi sit sine ullis etiam minimis operibus, non justificat, immo non est fides ».

Tertio, dissentiunt de voce Sola, an sit omnino necessaria, an vero posset justa aliqua de causa reticeri. Non desunt enim inter Lutheranos, qui dicant, voculam illam « sola » in propositione: Fides sola justificat, etiamsi non exprimat, subintelligi, et ideo non esse de ea pertinacius altercandum, præsertim cum non inveniatur in sacris literis, immo posse utiliter reticeri concordia causa. Alii tamen contra, pro vocula « sola » acerrime dimicandum esse censent, atque omnia, priusquam ut ea vox sibi eripiat, toleranda esse contendunt. Vide de hac eorum digladiatione Joan. Cochlaeum in Actis Lutheri, anno 1530. Et Laurentium Surium, in commentario rerum gestarum, ejusdem anni, vel ex hæreticis, Joan. Sleidanum, ad eundem annum, et Davidem Chythræum, in hist. confess. Augustanæ, et ipsum etiam Altemburgense Colloquium, ubi multa de hac re ab Illyricianis referuntur. Sed nos parum laborantes de ipsorum contentionibus, ad eam tantum controversiam explicandam aggredimur, quam nobiscum, id est, cum Catholicis habent.

Igitur adversarii, ut paulo ante diximus, Sola fide justificationem acquiri, sive apprehendi docent: Catholicis contra, ac præsertim Synodus ipsa Tridentina (quam omnes Catholici ut magistram sequuntur) sess. 6. cap. 6. Septem actus enumerat, quibus impii ad justitiam disponuntur, videlicet fidei, timoris, spei, dilectionis, poenitentia, propositi suscipiendi sacramenti, et propositi novæ vitæ, atque observationis mandatorum Dei. Quam sententiam veram esse in sequentibus capitibus, Deo bene juvante, probabimus.

CAPUT XIII.

Fidem justificare, sed non solam, idem enim facere timorem, spem, dilectionem, etc.

Hominem non sola fide justificari, quinque argumentis principalibus, demonstrare conabimur.

Primum argumentum petimus ex eo, quod scripturæ et Patres tribuunt vim justificandi non soli fidei, sed etiam aliis virtutibus, quas Concilium Tridentinum, inter dispositiones ad justitiam numeravit, deinde addemus alia argumenta variis ex locis petita.

Prima igitur dispositio, ex doctrina Concilii, Fides est, de qua supervacaneum est ostendere, per eam justificari impium, cum adversarii id non negent. Quare probabimus, Fidem non tam justificare, quam justificare ut initium, et radicem primam justificationis, hinc enim sequetur, non ipsam solam justificare, sed sic eam agere in hoc negotio, quod suum est, ut etiam cæteris virtutibus locum relinquat. Simul etiam refellemus adversariorum impudentiam, qui Concilio Tridentino vitio vertunt, quod fidei nihil amplius dederit, quam ut esset initium justificationis, cum ipsi tamen (ut paulo ante ostendimus) nihil ei reipsa tribuant, et sit vera apud ipsos, Fides justificans, titulus sine re, vel res de solo titulo, ut Lutherus falso scripsit, de libero voluntatis arbitrio.

Igitur fidem esse initium justificationis, docet Apostolus, ad Hebr. XI. *Accedentem ad Deum, oportet credere, quia est, etc.* (1). Ubi tribuitur fidei prima motio in Deum, per quam is qui longe erat, jam incipit propinquare. Idem Apostolus ad Rom. x. *Quicumque invocaverit nomen Domini salvus erit. Sed quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? quomodo credent sine prædicante? quomodo prædicabunt nisi mittantur?* (2)? Ubi hunc ordinem justificationis describit Apostolus, ut primo sit missio prædicatorum. Secundo, ipsa prædicatio Evangelii. Tertio, fides. Quarto, invocatio. Quinto, salus, id est, justificatio, quæ est sanitas animæ a morbo peccati. Ex quibus missio, et prædicatio extra nos sunt, proinde prima inchoatio justificationis in nobis est fides quam sequitur invocatio, et cætera ordine suo.

(1) Heb. XI, 6. — (2) Rom. X, 13. — (3) Joan. I, 12.

S. etiam Joannes cum ait: *Quotquot ceperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus* (3). Joan. I. aperte docuit, eos, qui per fidem Christum recipiunt, nondum esse filios Dei, sed posse fieri, si pergant ulterius, ut etiam sperare et diligere incipiant. Dilectio enim proprie filios Dei facit, ut patet ex cap. II. 1. epistolæ ejusdem Joannis. Sed jam audiamus etiam veteres patres.

Clemens Alexandrinus lib. II. Strom. ante medium: « Fides, inquit, est prima ad salutem inclinatio, post quam timor, et spes, et pœnitentia ».

Cyrillus Hierosolymitanus, catechesi 1. scribit, Fidem esse quasi oculum, et lampadem ad viam salutis inveniendam.

Eusebius Emisenus, hom. 2. de Symbolo, Fidem appellat lumen animæ, ostium vitæ, fundamentum salutis.

S. Joannes Chrysostomus hom. de fide, spe et charitate, nominat fidem, originem justitiæ.

S. Cyrillus Alexandrinus lib. IV. in Joan. cap. IX. « Janua, inquit, et via in vitam, fides erit ».

S. Ambrosius lib. de Sacram. I. in ipso principio: « In Christiano, inquit, prima est fides ».

S. Hieronymus in comment. ad cap. III. epistolæ ad Ephesios: « Fiduciæ, inquit, atque accessus ad Deum principium, atque origo fides in Christo est ».

S. Augustinus, in expositione capituli tertii epistolæ ad Galatas: « Efficiuntur, inquit, filii sapientiæ, præparante, ac præstante id fide Mediatoris ». Fides igitur præparatio est ad justificationem, per quam efficiuntur filii Dei. Item in lib. de Prædestinat. sanct. cap. 7. « Fides, inquit, prima datur, ex qua cætera impetrantur ». Et in libro de bono perseverantiæ cap. 2. « Quod initium, inquit, verius homini Christiano, quam credere in Christum? » Et in libro de Spiritu et litera cap. 30. « Per legem, inquit, cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ, per gratiam sanitas animæ, etc. » Ubi post legem, quæ extra nos est, primo loco inter ea, quæ in nobis sunt, constituit fidem, secundo orationem, tertio gratiam, etc. Et in serm. 22. de verbis Apostoli: « Domus, inquit, Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur ». Vides quomodo fides so-

lum inchoat ædificium, et sine spe et charitate non perficit?

S. Prosper lib. III. de vita contemplativa cap. 21. « Fides, inquit, est justitiæ fundamentum, quam nulla bona opera præcedunt, et ex qua omnia procedunt ». Et respons. ad dubium octavum Genevensium: « Fides est, inquit, virtutum omnium fundamentum ».

S. Gregorius lib. II. Moralium cap. 33. « Si fides, inquit, non prima in corde nostro gignitur, reliqua quæque esse bona non possunt. »

His testimoniis addi potest ratio naturalis, nam potest aliquis credere, quod non sperat neque diligit, non potest sperare aut diligere, quod non credit: igitur fundamentum spei, et charitatis est fides, non contra fundamentum fidei spes, aut charitas. Rursus in corporalibus morbis initium salutis est credere se ægrotum, et medico curare volenti fidem habere: non tamen sola illa fides est integra sanitas.

Secunda dispositio est timor, quem quidem bonum esse, ac salutarem ostendimus in II. lib. de Pœnitentia, cap. 17. et 18. Nunc adferemus solum ea loca, quæ docent illum concurrere ad justificationem eo fere modo, quo fides ipsa concurrat.

Primum igitur, fidem justificare didicimus ex Apostolo, qui ait: *Sine fide impossibile est placere Deo.* Hebr. XI. Sed hoc idem dicitur de timore: Ecclesiastici I. *Qui sine timore est, non poterit justificari* (1).

Deinde, fides justificat, quia est initium justitiæ et salutis, ut paulo ante docuimus: *At timor Domini est initium sapientiæ* (2), ut legimus Psalm. CX. et Proverb. I. Et per sapientiam intelligitur perfecta justificatio, quæ totum hominem componit, ut sanctus Augustinus demonstrat in lib. I. de sermone Domini in monte, cap. 9. per timorem autem istum, qui est initium sapientiæ, intelligunt timorem servilem, qui est in peccatore (de quo timore hic disputamus) fere omnes Patres, ut sanctus Basilius, oratione in principio Proverbiorum. Sanctus Augustinus tum loco citato, tum tractat. 9. in epistolam Joannis. Sanctus Gregorius, homil. 19. in Ezechielem. Beda in comment. ad I. cap. Prov. S. Bernardus hom. 23. in Cantica, et alii.

Præterea, fides justificat, quia per eam

quærimus Deum, atque ad eum accedimus, ut etiam adversarii docent, sed idem facit timor, scriptum est enim in Psalm. LXXVII. *Cum occideret eos quærebant eum, et revertentur, et diluculo veniebant ad eum.* Et rursus in Psalm. LXXXII. *Imple facies eorum ignominia, et quærent nomen tuum, Domine* (3). Et Jonæ III. ad timorem incussum a Jona, Rex, et populus Niniviticus ad Deum rediit. Ex quo loco intelligimus, quam procul aberret a vero Martinus Lutherus, qui in comment. ad II. cap. ad Galat. dicit, impossibile esse, ut peccator audiens ex lege iudicium Dei, non fiat impatiens, et non murmuret, et oderit Deum. Et in assertion. articuli 6. affirmat, peccatorem quamdiu timore agitur, semper fieri deteriorem in se ipso, quamvis fortasse aliis minus noceat.

Adhæc, fides justificat, quia per eam *formatur Christus in nobis*, ut dicitur ad Galat. IV. At de timore scribit Isaias cap. XXVII. secundum interpretationem LXX. *A timore tuo concepimus et peperimus spiritum salutis* (4).

Rursus, fides justificat, quia *justus ex fide vivit.* Habacuc II. Et de timore scriptum est: *Timor Domini fons vitæ.* Proverb. XIV (5).

Denique, fides justificat, quia purgat peccata, ut Apostolus docet Actor. XIII. Rom. III. Galat. III. et alibi. At de timore quoque legimus Eccles. I. *Timor Domini expellit peccatum.*

Neque desunt etiam in hac parte testimonia Patrum. S. Augustinus tract. 9. in epistolam Joannis: « Stimulat, inquit, timor, sed noli timere, intrat charitas, quæ sanat quod vulnerat timor. Timor Dei sic vulnerat, quomodo medici ferramentum putredinem tollit. Opus est ergo, ut intret timor primo, per quem veniat charitas: Timor medicamentum, charitas sanitas. » Idem in libro de Catechizandis rudibus cap. 5. « Rarissime, inquit, accidit, immo vero nunquam ut quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo Dei timore percussus. » At certe introducere charitatem, et compellere ad quærendum lavacrum regenerationis, disponere ad justificationem est.

S. Basilius, in Psalm. XXXIII. tractans illud: « Timorem Domini docebo vos », « Timor, inquit, salutaris, qui ad sanctitatem ducit, et animæ divinitus insitus qualis existat, si cupis audire, attende, etc. »

(1) Heb. XI, 6; Eccl. I, 28. — (2) Psal. CX, 10; Prov. I, 7. — (3) Psalm. LXXVII, 34; ibid. LXXXII, 17. — (4) Gal. IV, 19. — (5) Hab. II, 4; Pro. XIV, 27; Eccl. I, 27.

S. Hieronymus in comment. ad I. cap. Malachia: « Vult, inquit, Dominus, ut a malis per suppliciorum formidinem recedamus, et de timore servorum ad gratiam filiorum transeamus ».

S. Gregorius, hom. 34. in Evangelia: « Prava, inquit, mens, si non prius per timorem evertitur, ab assuetis vitiis non emundatur ».

Joannes Cassianus, lib. iv. de institutis renuntiantium cap. 39. « Principium nostrae salutis, ejusdemque custodia, sicut dixi, timor Domini est. Per hunc enim et initium conversionis, et vitiorum purgatio, et virtutum custodia his, qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiritur. » His adde locum ante citatum ex Clemente Alexandrino, qui post fidem subjungit timorem in negotio acquirendae salutis.

Accedat postremo etiam ratio; natura enim timoris est, ut fugiat mala, et quaerat remedia, quibus illa possit evadere. Hinc enim S. Joannes Baptista dicebat, Matth. iii. *Quis vobis demonstravit fugere a ventura ira?* Et nos quotidie videmus, numquam esse homines de salute aeterna magis sollicitos, quam cum ingens aliquis timor, aut pestis, aut naufragii, aut tonitruum, et caelestium fulminum ingruit.

Tertia dispositio spes est, quae nascitur ex fide, non secus ac timor. Eadem enim fides, quae docet, Deum judicem esse justissimum, et vindicem peccatorum acerrimum, et ideo gehennam ignis inextinguibilis peccatoribus obstinatis, et impoenitentibus praeparasse, docet etiam eundem esse patrem clementissimum, et nolle mortem peccatorum, sed ut convertantur et vivant; et ideo filium suum in terras misisse, ac paratum esse propter merita filii sui peccatores omnes in gratiam recipere, si poenitentiam agere, et ad se toto corde redire velint.

Hanc igitur spem obtinendae veniae, dispositionem esse ad justitiam et remissionem peccatorum, docet Sapiens, Proverb. xxviii. *Qui sperat in Domino, sanabitur.* Et David in Psal. xxxvi. *Salvabit eos, quia speraverunt in eo.* Et Ps. lxi. *Quoniam in me speravit, liberabo eum.* Et Dominus, Matth. ix. *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua* (2). Non enim (ut quidam falso docent) prius Dominus Paralyticum justificavit, quam ei diceret, con-

fide fili, sed contra (ut Concilium Tridentinum significat, sess. 6. cap. 6.) prius dixit, *Confide fili, et cum eum erectum in spem salutis vidit, adjuavit, remittuntur tibi peccata tua.*

S. Ambrosius, lib. i. de poenitentia cap. 1. « Nemo potest bene agere poenitentiam, nisi qui speraverit indulgentiam ».

S. Augustinus, in lib. de Catechizandis rudibus, cap. 4. « Quicquid narras, ita narra, ut ille cui loqueris, audiendo credat, credendo speret, sperando amet ».

S. Cyprianus, in serm. 5. de lapsis: « Gravissimum conscientiae crimen agnoscite, nec desperantes misericordiam Domini, nec tamen jam veniam vendicantes ». Quibus verbis satis aperte refelluntur adversarii, qui non prius respiscere incipiunt, quam certo certius sibi persuadeant, se jam Deo carissimos et amicissimos esse factos. Et inter Cherubim et Seraphim locum, et sedem se habere confidunt.

Quarta dispositio, dilectio est. Statim enim ac incipit aliquis sperare ab alio beneficium, incipit etiam eundem diligere, ut benefactorem, atque auctorem ejus boni, quod sperat. Itaque qui sperat a Deo justificationem, incipit Deum diligere (ut Concilium Tridentinum loquitur) ut justitiae fontem.

Porro dilectionem aliquam priorem esse remissione peccatorum, vel tempore, si sit dilectio imperfecta, vel certe natura, si sit perfecta, et ex toto corde, atque ad eam disponere, docet in primis Ecclesiasticus cap. ii. nam posteaquam dixerat: *Qui timetis Dominum, sperate in illo*, subjungit: *Qui timetis Dominum, diligite illum, et illuminabuntur corda vestra.* Docet deinde etiam ipse Salvator, cum ait, Luc. vii. *Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Docet quoque Apostolus Paulus, cum scribit ad Galat. v. *Neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides, quae per dilectionem operatur.* Docet item Apostolus Joannis, in epist. 1. cap. iii. dicens: *Translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres* (3). Docet denique Concilium Arausicanum, Canon. ult. « Deus, inquit, fidem et amorem sui prius inspirat, ut Sacramenta baptismi fideliter requiramus ».

At obijciunt adversarii pauca quaedam

argumenta, ut probent, dilectionem non posse priorem esse justificatione. Nam prius diligit nos Deus, quam nos diligamus Deum, ut sanctus Joannes affirmat in epistol. 1. cap. 4. Deus autem diligens justificat, quos diligit, quoniam dilectio ejus non est inanis, sed efficax.

Item, nemo diligit Deum, nisi Spiritum sanctum habeat inhabitantem, juxta illud Roman. v. *Charitas diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis*; At nemo Spiritum sanctum habet inhabitantem, nisi sit justus; igitur nemo diligit Deum, nisi justificatus.

Denique non potest aliquis Deum diligere, nisi credat eum sibi placatum. Iratum enim odit potius, quam diligit, at pax oritur ex justificatione facta per fidem, juxta illud Rom. iii. 5. *Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum.*

Respondeo: ad Primum, Deus prior diligit nos, et diligendo facit justos, sed paulatim, et per certa media. Quos enim diligit, primum vocat ad fidem, tum spem et timorem et dilectionem inchoatam inspirat, postremo justificat et perfectam charitatem infundit.

Ad Secundum, Nemo diligit Deum ex toto corde, et perfecte, ut ejus dilectio proprie charitas dici possit; nisi spiritum sanctum inhabitantem habeat ut Apostolus scribit: tamen imperfecta et inchoata dilectio sine Spiritu sancto inhabitante haberi potest, quamvis non sine auxilio Dei speciali, ut ostendimus in lib. 5. de Gratia et libero arbitrio.

Ad Tertium, Falsum est, non posse diligere Deum iratum; praesertim si quis credat, illum juste esse iratum, et tamen propensum esse ad clementiam, et speret brevi placandum. Aliud autem est pax, aliud dilectio, et fieri potest, ut quis diligat eum; quem laesit, et cum quo pacem inire cupit, quamvis nondum ei reconciliatus sit. Itaque recte dicit Apostolus, pacem ad Deum per justificationem acquiri; sed non negat, ante justificationem inchoari dilectionem.

Quinta dispositio est Poenitentia, dolor videlicet, ac detestatio peccati, de qua multa extant in divinis litteris testimonia. Sed nos ea solum adducemus, quae probant, per eam disponi homines ad justificationem et remissionem peccatorum. Tale est illud,

Actor, ii. *Ergo et gentibus poenitentiam dedit Deus ad vitam.* Et illud ii. Corinth. vii. *Quae secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur.* Et illud Ezech. xviii. *Cum averterit se impius ab impietate sua, ipse animam suam vivificabit* (1). Quid clarius dici poterat? Si poenitentia datur a Deo ad vitam, id est, ad obtinendam vitam; si dolor de peccatis, propter Deum susceptus, poenitentiam in salutem operatur; si is, qui poenitentiam agit, ipse animam suam vivificare dicitur, quomodo fides sola justificat? Aut quomodo poenitentia non justificat? Sed de hac re satis multa diximus, in 2. lib. de poenitentia.

Sexta dispositio est Propositum, ac desiderium Sacramenti re ipsa percipiendi. Nam cum scriptum sit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in Regnum Dei*, Joan. iii. et: *Quorum remisit peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt* (1). Joan. xx. Qui jam didicit, necessariam medicinam ad curanda peccata, lavacrum esse Baptismi; et post Baptismum reconciliationis potestatem sacerdotibus a Christo esse concessam; certe non potest recte dispositus dici ad justificationem, nisi ejusmodi media ab ipso Domino instituta desideret ac requirat. Itaque S. Petrus, Actor. ii. utrumque conjunxit, cum ait: *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum.*

Septima dispositio est Propositum novae vitae et observationis omnium mandatorum, de qua Dominus loquitur, Ezech. 48. *Projicite a vobis omnes iniquitates vestras, et facite vobis cor novum, et spiritum novum.* Scripsit de hac re librum integrum S. Augustinus, qui inscribitur de fide et operibus. Refellit enim quorundam errorem, qui docebant admittendos esse homines ad Baptismum, etiamsi vitam, et mores emendare non velent.

CAPUT XIV.

Fidem solam non justificare, probatur ex alio principio.

Venio nunc ad Alterum argumentum principale, quod hac ratioeinatione concludi potest, si fides a spe et dilectione, aliisque vir-

(1) Matth. III, 7. — (2) Prov. XXVIII, 25; Psal. XXXVI, 40; Ps. XC, 44; Matth. IX, 2. — (3) Eccl. II, 9, 10; Luc. VII, 47; Gal. V, 15; I Joan. III, 14.

(1) Rom. V, 5. — (2) Rom. V, 1. — (3) Act. XI, 18; II Cor. VII, 10; Ezech. XVIII, 27. — (4) Joan. III, 3; ibid. XX, 23. — (5) Act. II, 38. — Ezech. XVIII, 31.